

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

ПОПОВИЧ ОЛЬГА СТАНІСЛАВІВНА

УДК 343.34

**ТЕРОРИСТИЧНИЙ АКТ:
ПОНЯТТЯ, СКЛАД ЗЛОЧИНУ, КВАЛІФІКАЦІЯ**

12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія;
кримінально-виконавче право»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертація є рукописом

Робота виконана на кафедрі кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор юридичних наук, професор **Демидова Людмила Миколаївна**, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, професор кафедри кримінального права № 1.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор **Денисова Тетяна Андріївна**, Академія Державної пенітенціарної служби, помічник ректора з наукової та навчально-методичної роботи, заслужений юрист України;

доктор юридичних наук, професор **Харченко Вадим Борисович**, Харківський національний університет внутрішніх справ, завідувач кафедри кримінально-правових дисциплін факультету № 6.

Захист відбудеться «15» квітня 2019 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.086.01 в Національному юридичному університеті імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 77.

Із дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за адресою: 61024, м. Харків, вул. Пушкінська, 84-а.

Автореферат розіслано «14» березня 2019 р.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

В. Ю. Шепітько

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Боротьба з терористичними актами є одним із першочергових завдань для держав, світової спільноти, суспільств і науковців. За даними поважних міжнародних інституцій лише 34 країни не зазнають терористичних проявів, а Україна у 2017 р. посідає вже 17 сходинку за рівнем терористичного впливу серед усіх країн світу.

Терористичні акти та інша терористична діяльність постали глобальним і національним лихом, з яким слід боротися різними засобами – політичними, соціальними, економічними, гуманітарними і кримінально-правовими. У КК України, прийнятому Верховною Радою України 5 квітня 2001 р., передбачена ст. 258, яка містить кримінальну відповідальність за терористичний акт. У 2006 і 2010 роки український парламент, виконуючи міжнародні зобов'язання, вніс зміни до цієї статті, фактично роз'єднавши злочини, передбачені в різних її частинах, і розмістивши їх у самостійних нових статтях 258¹ – 258⁵ КК в оновленій редакції. Проте доцільність і якість реалізації такого законодавчого рішення неоднаково сприймається як науковцями, так і практиками, єдиними в тому, що цей Кодекс, як правовий засіб боротьби з терористичними актами, що мають тенденцію до кількісного зростання і якісної модернізації, слід вдосконалювати.

Терористичні акти реєструються в Україні та в інших державах у досить значній кількості, а їх наслідки стають все більш небезпечними. Згідно зі статистичними даними Генеральної прокуратури за період 2014 р. – 11 місяців 2018 р. в Україні було обліковано 26570 кримінальних правопорушень з попередньою кваліфікацією за ст. 258 КК, серед яких 10754 – у 2016 р., 9817 – у 2017 р., а щодо 5304 злочинів інформація до ЄДРДР внесена за 11 міс. 2018 р., з яких 67 злочинів учинені групою осіб. За останні 4 роки 11 міс. повідомлення про підозру отримали 430 осіб, пред'явлено й передано до суду 269 обвинувальних актів. Притягнення осіб до кримінальної відповідальності за терористичний акт, який за характером суспільно небезпечного діяння та його наслідками визнано законодавцем особливо тяжким, повинно відбуватися насамперед з дотриманням принципу законності як при розслідуванні цього злочину, так і при судовому розгляді матеріалів кримінального провадження. При цьому правоохоронні органи, суди, адвокати й пересічні громадяни мають бути впевнені в якості правового забезпечення охорони суспільства й держави від терористичних актів і гарантування права на справедливий суд, що є обов'язковим для правової й демократичної держави з євроінтеграційним курсом, якою прагне стати Україна.

У науці кримінального права питання про терористичний акт, різні інші аспекти тероризму викликали інтерес дослідників ще з початку ХХ ст. Цій проблематиці присвятили свої публікації В. Ф. Антипенко, В. С. Батиргарєєва, Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, Ю. Б. Данильченко, О. В. Будницький, О. О. Володіна, В. О. Глушков, В. В. Голіна, В. К. Грищук, Н. О. Гуторова, Л. М. Демидова, Т. А. Денисова, С. Ф. Денисов, О. О. Дудоров, В. П. Ємельянов, В. С. Зеленецький, Т. Б. Ісаєв, О. А. Капітонова,

О. О. Книженко, В. А. Ліпкан, О. М. Литвинов, В. В. Марчук, І. І. Митрофанов, С. М. Мохончук, А. А. Музика, М. Ф. Мусаелян, В. О. Навроцький, В. Я. Настюк, Р. С. Орловський, М. І. Панов, Є. О. Письменський, О. Є. Радутний, В. Я. Тацій, В. П. Тихий, С. А. Трофімов, В. І. Тютюгін, М. І. Хавронюк, В. Б. Харченко, В. М. Хомич, П. В. Хряпінський, О. О. Шамара, Н. М. Ярмиш, С. С. Яценко та ін. Однак, незважаючи на значну увагу вчених до теоретичних і законодавчих проблем тероризму, від часу чинності КК України 2001 р. терористичний акт як соціальне явище ще не обирався предметом окремого наукового дослідження, а його вивчення здійснювалось або у зв'язку з вирішенням більш широкої за змістом проблематики, зокрема тероризму, або дещо вузької – окремих терористичних та інших злочинів чи їх поєднань. При цьому й досі бракує загально визнаного уявлення про сутність терористичного акту як сучасного явища, про обов'язкові (визначальні) ознаки цього злочину, передбаченого ст. 258 чинного КК України, і про його зміст. Спостерігається різне розуміння як генези терористичного акту, так і періодизації кримінального законодавства щодо нього та його прообразів. Дискусійними залишаються питання і про взаємозв'язок таких понять, як «терор», «тероризм», «тероризування», «терористичний акт», недостатньо розкриті проблеми кваліфікації терористичного акту, зокрема, як закінченого й незакінченого злочину, а також відмежування терористичного акту, вчиненого за попередньою змовою групою осіб, від участі в терористичній групі (організації) тощо.

Наведене підтверджує необхідність поглибленого розкриття змісту норм чинного КК України, що мають ознаки терористичного акту, й аналізу практики застосування ст. 258 цього Кодексу. Отже, обрана тема дисертації є вельми актуальною.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових робіт кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого в межах цільової комплексної програми «Теоретичні проблеми ефективності кримінального законодавства України та практики його застосування» (номер державної реєстрації 0111U000959). Тема дослідження затверджена й перезатверджена рішеннями вченої ради Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (протоколи № 9 від 18 березня 2016 р. і № 3 від 21 листопада 2017 р.).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є з'ясування змісту кримінально-правового поняття «терористичний акт», складу злочину, передбаченого ст. 258 КК, актуальних проблем його кваліфікації, розкриття наукових напрацювань, історичного, міжнародного й зарубіжного досвіду боротьби з досліджуваним явищем, а також розроблення рекомендацій з удосконалення кримінального законодавства і практики його застосування на підставі одержаних висновків.

Для досягнення вказаної мети поставлені такі завдання:

– встановити генезу терористичного акту як злочину у кримінальному законодавстві, що діяло на території України в різні періоди її історії;

- з'ясувати міжнародно-правові рекомендації і стандарти з питань боротьби з терористичними актами;
- вивчити зарубіжний досвід у боротьбі з терористичними актами й установити його корисність для подальшого вдосконалення КК України;
- визначити об'єкт терористичного акту;
- виявити ознаки об'єктивної сторони цього злочину;
- виділити ознаки суб'єкта злочину, передбаченого ст. 258 КК;
- розкрити суб'єктивну сторону терористичного акту;
- сформулювати на підґрунті проведеного дослідження авторську дефініцію поняття «терористичний акт»;
- установити актуальні проблеми кваліфікації терористичного акту і запропонувати шляхи їх вирішення;
- навести й обґрунтувати пропозиції з удосконалення КК України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що забезпечують національну безпеку України в різних сферах державного і громадського життя.

Предметом дослідження обрано терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікацію.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертації складають положення загальної теорії пізнання, теорій конфліктології й інтересу. З урахуванням комплексного підходу до розв'язання існуючих кримінально-правових проблем у роботі використані загальнонаукові і спеціальні методи наукового пізнання: формально-догматичний (юридичний) – з метою розкриття змісту законодавчих приписів чинного КК України про терористичний акт, розроблення пропозицій щодо нової редакції ст. 258 КК й аналізу понятійного апарату (розділи 1–5); філософський (діалектичний) – для пізнання сутності терору, тероризму, терористичного акту, тероризування (розділ 2) і встановлення ознак терористичного акту (розділи 3 і 4); історико-правовий – з метою з'ясування питань розвитку вітчизняного кримінального законодавства щодо терористичного акту як злочину (розділ 1); порівняльно-правовий – у процесі аналізу змісту законодавчих положень зарубіжного законодавства щодо кримінальної відповідальності за терористичний акт, а також для встановлення співвідношення норм, передбачених частинами 1–3 ст. 258 КК, з іншими нормами, зокрема, ч. 1 ст. 258³ КК (підрозділи 5.1 і 5.2); формально-логічний – при встановленні ознак терористичного акту та формулюванні його дефініції (розділи 2–4); метод системно-структурного аналізу – при розкритті змісту досліджуваного злочину, структури його складу, визначенні місця норм про терористичний акт у системі Особливої частини КК (розділи 1–5); логіко-нормативний – для узагальнення результатів дослідження і при формулюванні пропозицій з удосконалення статей 22 і 258 КК України; статистичний – у процесі наведення даних про обліковані злочини, про судову практику щодо кваліфікації терористичного акту, аналізу результатів анкетування (розділи 2–5).

Нормативно-правовим підґрунтям дослідження послужили: Конституція України; кримінальне законодавство, що діяло на території України в різні

періоди її історії; міжнародні документи з питань боротьби з тероризмом і терористичними актами; кримінальні кодекси зарубіжних держав.

Емпіричну основу дисертації становлять: постанови ПВСУ; матеріали 200 архівних справ із кваліфікацією вчиненого злочину за статтями 258 і 258³ (90 вироків, ухвал), ч. 1 ст. 255 (10 вироків), статтями 260 (20 вироків), 263 (60 вироків, ухвал) і 263¹ (20 вироків, ухвал) КК України; статистичні дані Генеральної прокуратури, Державної судової адміністрації України; результати опитування 200 співробітників СБУ, детективів, слідчих, прокурорів, суддів та адвокатів.

Наукова новизна отриманих результатів. Робота становить собою перше кримінально-правове дослідження, присвячене поняттю «терористичний акт», його обов'язковим ознакам, актуальним проблемам кваліфікації цього злочину, здійснено на ґрунті чинного КК України (2001 р.). До найбільш вагомих, що мають ознаки наукової новизни, належать нижченаведені основні положення, висновки й рекомендації.

Уперше:

– установлені тенденції розвитку українського законодавства про кримінальну відповідальність за терористичний акт (із ХХ ст. – до сьогодні) з констатацією, що як злочин його було визнано в Україні в період 1922 – 1992 рр. і з 1 вересня 2001 р. з набранням чинності КК незалежної України. У ХХ ст. спостерігається поступова еволюція мети терористичного акту: від політичної – контрреволюційної (1922–1960 рр.) і політичної у виді підризу або ослаблення радянської влади чи пропаганди війни або міжнародного ускладнення (1960–1992 рр.) до відмови від визнання мети політичної як єдиної при вчиненні терористичного акту зі збереженням у ст. 258 КК 2001 р. («Терористичний акт») такої трансформованої політичної мети, як провокація міжнародного ускладнення, з приєднанням до неї нових альтернативних видів (порушення громадської безпеки, залякування населення, провокація воєнного конфлікту та ін.);

– тероризм визначено як системне кримінально-правове явище, що охоплює сукупність терористичних злочинів, передбачених статтями 258, 258¹ – 258⁵ КК України, і характеризується такими елементами, як-от: (а) поведінковий – це багатоаспектне суспільно небезпечне діяння, визначальною властивістю якого є терор; (б) цільовий, коли метою тероризму є мета вчинення терористичного акту або інших діянь, пов'язаних з терористичним актом і передбачених у статтях 258¹ – 258⁵ КК України; (в) ситуаційний, що полягає в наявності конфліктної ситуації, вирішуваної за допомогою теракту, або в її створенні шляхом учинення останнього і (г) суб'єктний, де суб'єктом тероризму виступає індивідуальний суб'єкт, тобто фізична особа з ознаками суб'єкта терористичного злочину;

– терористичний акт презентовано як різновид тероризму, якому притаманні як родові ознаки тероризму, так і видові ознаки, які відрізняють теракт від інших терористичних злочинів;

– з'ясовано міжнародно-правові стандарти щодо обов'язкових ознак терористичного акту, зокрема, стосовно мінімального переліку видів мети

цього злочину з подальшим їх урахуванням при розробленні нової редакції частин 1–3 ст. 258 КК України;

– визнано, що цілями терористичного акту, з огляду на рекомендації міжнародних інституцій і на визначальні властивості цього сучасного явища є: (а) дестабілізація діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування або громадських об'єднань; (б) примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, чи юридичних осіб, чи окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або до відмови від їх вчинення;

– запропоновано авторську дефініцію поняття «терористичний акт»: терактом є застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або іншого загальнонебезпечного діяння, спрямованого на залякування населення або окремої соціальної групи, що створило небезпеку для життя або здоров'я людей, заподіяння майнової шкоди у значному розмірі чи настання інших тяжких наслідків, вчинене з метою дестабілізації діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування або громадських об'єднань, або примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, чи юридичних осіб, чи окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або до відмови від їх вчинення;

– обґрунтовано, що основним безпосереднім об'єктом теракту вважаються суспільні відносини, що забезпечують основи державного й суспільного ладу України в частині громадської (загальної) безпеки;

– доведено доцільність доповнення ч. 2 ст. 258 КК новою обставиною, що обтяжує кримінальну відповідальність за терористичний акт або за погрозу його вчинення, а саме скоєння діяння, передбаченого в ч. 1 цієї статті, службовою особою з використанням службового становища.

Удосконалено:

– позицію щодо терористичного акту як активної, так і пасивної поведінки особи з обґрунтуванням того, що рішення законодавця, закріплене в частинах 1 – 3 ст. 258 КК, не відповідає властивостям зазначеного злочину як сучасного соціального явища і значно обмежує визнання злочинним діяння, яке може бути вчинено шляхом як дії, так і «змішаної» бездіяльності;

– розуміння терористичного акту як делікту активної небезпеки, об'єктивна сторона якого характеризується наявністю альтернативного наслідку у виді створеної небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, оскільки в такому випадку йдеться про реальну небезпеку з максимальною вірогідністю її реалізації;

– наукові судження щодо кваліфікації терористичного акту, вчиненого учасником терористичної групи або терористичної організації: додаткова кваліфікація потрібна, якщо санкція статті, що передбачає кримінальну відповідальність за вчинений злочин у складі терористичної групи (організації), карається суворіше, ніж це передбачено санкцією ч. 2 ст. 258³ КК.

Набули подальшого розвитку:

– наукові погляди на родовий об’єкт терористичного акту, яким визнано суспільні відносини, що забезпечують громадську (загальну) безпеку як складника національної безпеки України, а також на його видовий об’єкт як на суспільні відносини, що забезпечують державний і суспільний лад;

– наукові позиції щодо погрози вчинення дій, що створюють небезпеку настання тяжких наслідків (ч. 1 ст. 258 КК), як інформаційну або інформаційно-фізичну дію, яка має бути: (а) конкретною (реальною), (б) загальнонебезпечною й (в) з високою вірогідністю її реалізації при звичайних умовах, (г) здатною вплинути на свідомість населення або окремої соціальної групи й викликати страх, жах і тим самим вплинути на певних адресатів для виконання ними певних дій або утримання від їх вчинення, (д) зрозумілою для її адресата з доведенням цих вимог, як правило, публічним шляхом.

Практичне значення отриманих результатів. Теоретичні положення, узагальнення, висновки й рекомендації, сформульовані в дисертації, є певним внеском у науку кримінального права. Вони можуть бути використані: (а) у науково-дослідницькій сфері – як підґрунтя для подальшого розроблення проблем кримінальної відповідальності за злочини проти громадської безпеки; (б) у правотворчій діяльності – у процесі внесення змін і доповнень до чинного кримінального законодавства України стосовно ч. 2 ст. 22 і ст. 258 КК, зокрема, щодо назви ст. 258 КК, редакції диспозицій її частин 1–3; (в) у правозастосуванні – як методичний матеріал у діяльності працівників правоохоронних органів, суддів та адвокатів; (г) у навчальному процесі – при викладанні курсу кримінального права (Особливої частини), спеціальних курсів щодо національної і громадської безпеки, при підготовці відповідних розділів підручників, навчально-методичних посібників, науково-практичних коментарів до КК України; (д) у правовиховній діяльності – для проведення роботи з підвищення рівня правової освіти серед населення, професійної правосвідомості й кваліфікації працівників правоохоронних органів, суддів та адвокатів.

Апробація матеріалів дисертації. Основні положення, теоретичні висновки і практичні рекомендації, сформульовані в цій науковій роботі, обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого. Окремі результати дослідження доповідалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України» (м. Київ, 15 грудня 2017 р.), «Національні і міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку» (м. Харків, 3–4 серпня 2018 р.), «Сучасні погляди на актуальні питання правових наук» (м. Запоріжжя, 23–24 листопада 2018 р.) й на засіданні «круглого столу» за тематикою «Актуальні проблеми кримінально-правової охорони громадської безпеки» (м. Харків, 18 травня 2018 р.).

Структура й обсяг дисертації зумовлені метою дослідження та його завданнями. Дисертація складається з анотації, переліку умовних позначень, вступу, п’яти розділів, які містять одинадцять підрозділів, висновків, списку

використаних джерел і додатків. Загальний обсяг роботи становить 225 сторінок, з яких основний текст – 185 сторінок, список використаних джерел (260 найменувань) – 28 сторінок, додатки – 11 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, визначено її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, розкрито її мету й завдання, об'єкт, предмет і методи дослідження, нормативно-правову й емпіричну основу останнього, окреслено його наукову новизну, теоретичне і практичне значення отриманих результатів, наведено інформацію про їх апробацію, вказано структуру й обсяг наукової роботи.

Розділ 1 «Поняття «терористичний акт» у кримінальному праві: історичний, міжнародно-правовий і зарубіжний досвід боротьби із цим явищем» складається з трьох підрозділів і висновків.

У підрозділі 1.1 *«Поняття «терористичний акт» в історії розвитку кримінального права»* обґрунтовано, що термін «терористичний акт» на законодавчому рівні з'явився в Україні лише на початку ХХ ст. у КК УРСР 1922 р. й використовувався в період з 1922 по 1992 роки і з 1 вересня 2001 р. із введенням у дію Закону України від 5 квітня 2001 р. (ст. 258 КК).

Зазначено, що у ХХ ст. спостерігається поступова еволюція визначальної ознаки терористичного акту – його мети: (а) від політичної – контрреволюційної (у 1922 – 1960 рр.) до (б) політичної, але з такими її різновидами, як підрих або ослаблення радянської влади, пропаганда війни, міжнародне ускладнення (у 1960 – 1992 рр.). При цьому кримінальне законодавство, що діяло на території України, лише з набранням чинності КК УРСР 1960 р. (до набрання чинності Закону від 17 червня 1992 р.) містило визначення різновидів терористичних актів (статті 58 і 59 КК) та їх ознаки, в тому числі і їх мету.

Установлено, що термін «терор» активно використовувався в перші роки радянської влади в нормативно-правових актах для виправдання дій щодо осіб, які не погоджувалися з її діями. Оперування цим терміном здійснювалося, зокрема, в контексті обов'язкової публічності репресивних заходів з намаганням отримання бажаної для влади поведінки населення.

У підрозділі 1.2 *«Міжнародно-правовий досвід боротьби з терористичними актами»* досліджені загальні і спеціальні міжнародно-правові документи з питань боротьби з терористичними актами. Підтверджено явний брак чіткого визначення понять «тероризм» і «терористичний акт». Доведено, що визначальні риси теракту окреслені в Рамковому рішенні Ради ЄС по боротьбі з тероризмом від 13 червня 2002 р., де наведено мінімальний перелік цілей терористичних діянь, до яких віднесено: (а) серйозне залякування населення; (б) незаконне примушування уряду або міжнародної організації здійснити будь-які дії або утриматися від їх учинення; (в) серйозно дестабілізувати або знищити основні структури держави або міжнародної

організації. Необхідність запровадження таких рекомендацій у КК України підтримали 100 % респондентів від загальної їх чисельності.

Аналіз низки міжнародно-правових актів свідчить, що вони містять окремі суттєві властивості терористичного акту: (а) його мета полягає в тому, щоб викликати жах, страх й хаос серед громадськості; (б) якщо такий акт розглядати як вид терористичного правопорушення, то останньому притаманне таке: це діяння може серйозно зашкодити країні або міжнародній організації та вчиняється з метою масового залякування населення або незаконного примушування уряду чи міжнародної організації виконати чи утриматися від виконання будь-якої дії, або серйозної дестабілізації чи знищення фундаментальних політичних, конституційних, економічних або соціальних структур у країні або міжнародній організації.

У підрозділі 1.3. «Кримінально-правові засоби боротьби з терористичними актами в зарубіжних країнах» констатується, що кожна країна застосовує свої підходи до термінологічного визначення терористичного акту та інших видів терористичних злочинів, а також до вибору їх місця в Особливій частині КК (у випадку його існування), а саме: (а) з наведенням у КК переліку терористичних злочинів (КК Азербайджанської Республіки (ст. 214), КК Киргизької Республіки (ст. 226), КК Республіки Казахстан (п. 30 ст. 3), КК Республіки Молдова (ст. 134), КК Російської Федерації (ст. 205 та ін.); (б) з об'єднанням терористичних злочинів в окремий розділ (підрозділ, главу) – КК Іспанії, КК Французької Республіки з главою 1 «Терористичні акти»; (в) із самостійним місцем терористичного акту й акту тероризму, зокрема, статті 421–1 і 421–2 у КК Французької Республіки; (г) із трактуванням терористичного акту як ключового поняття, яке пов'язано з іншими злочинними діяннями, і з наведенням вичерпного переліку – КК Французької Республіки (ст. 421–1); (д) без виділення терористичного акту як самостійного злочину, при цьому з фіксацією при цьому ознак злочину терористичного характеру (КК Республіки Польща (ст. 412¹); (е) з іншими підходами, зокрема, з визнанням злочинів терористичної спрямованості проявами організованої злочинності, – КК Італії; (є) з переліком діянь, що можуть бути метою створення і діяльності терористичного об'єднання з караністю за організацію, участь, вербування або підтримку цієї діяльності – КК ФРН (ч. 1 § 129). У цьому прослідковуються національні інтереси кожної країни.

Розділ 2 «Терористичний акт у сучасному кримінальному праві України: концептуальні засади дослідження та загальна характеристика» охоплює два підрозділи й висновки.

У підрозділі 2.1 «Концептуальні засади дослідження терористичного акту як сучасного соціального явища і кримінально-правового поняття» з урахуванням складності встановлення сутності поняття «терористичний акт» як сучасного соціального явища й наукової невизначеності його зв'язку з терміном «тероризм» обрано: визначальним для їх дослідження комплексний підхід, що сприяв їх вивченню у площині різних наук (в тому числі кримінології й соціології), а також системно-правовий, який дозволив

здійснити їх наукове пізнання на різних рівнях аналізу, зокрема, на рівні «тероризм – терористичний акт».

На підставі критичного дослідження вітчизняних нормативно-правових актів і юридичних публікацій щодо тероризму констатовано: (а) брак чіткого визначення терміна «тероризм», різноманітність трактування його змісту в кримінальному праві, кримінології, соціології, в інших науках, а також у законах; (б) як кримінально-правове поняття «тероризм» за допомогою відповідного терміна використовується законодавцем у ст. 258⁵ КК («Фінансування тероризму»), аналіз якої, а також статей 258, 258¹–258⁴ КК і наукових напрацювань щодо нього дозволив стверджувати, що поняття «тероризм» у кримінальному праві України як правової галузі тлумачиться терористичні злочини; (в) некоректність наявної дефініції розглядуваного поняття в Законі України «Про боротьбу з тероризмом», яку доцільно викласти в редакції «тероризм – це терористичні злочини, передбачені статтями 258, 258¹–258⁵ КК України».

Стверджується, що тероризм є системним явищем з такими елементами, як поведінковий, цільовий, ситуаційний і суб'єктний, які віддзеркалюють органічно взаємопов'язані обов'язкові ознаки (риси, властивості) тероризму.

Доведено, що визначальною властивістю не лише тероризму, а і терористичного акту, тероризування, є терор. Терор – це найсуворіший вплив на супротивників, включаючи їх індивідуальне або масове знищення чи інші види насильства, тобто це спосіб впливу на них, обраний особою (суб'єктом) для розв'язування чи створення конфліктної ситуації. При цьому насильство є проявом агресії і наруги, що підтверджує, що воно є складником терору, який завжди поєднаний з насильством.

Акцентовано увагу, що поняття «тероризування» за змістом може збігатися з поняттям «тероризм», якщо воно виражається у вчиненні діянь, передбачених статтями 258, 258¹–258⁵ КК, хоча може бути за змістом також іншим (ст. 392 КК).

У підрозділі 2.2 «*Терористичний акт як системне явище: загальна характеристика*» поняття «тероризм» розглянуто як родове щодо терористичного акту. Родовими ознаками тероризму, притаманними й терористичному акту, названо: (а) поведінкову (вона полягає в багатоаспектному суспільно небезпечному діянні, головною властивістю якого є терор); (б) цільову (яка віддзеркалює бажаний для відповідного суб'єкта результат – посіяти страх серед людей і в цілому в суспільстві й такий спосіб вплинути на них, щоб отримати інший бажаний результат, зокрема, щодо певних рішень); (в) ситуаційну (така ознака становить собою ситуацію, яка характеризує наявність конфлікту чи його створення в певний час і/або в конкретній обстановці, і/або в певному місці, за допомогою відповідних засобів); (г) суб'єктну (це особа, яка вчиняє такий злочин). Видові ознаки віддзеркалюють особливості терористичного акту.

Наведено аргументи, які підтверджують зв'язок терористичного акту з конфліктом інтересів фізичних і юридичних осіб, суспільства й держави. При цьому спостерігається прояв небажання однієї зі сторін конфлікту вирішувати

ситуацію, яка створена (або може бути створена) законним шляхом. Вивчення й аналіз ситуації, що передувала такому конфлікту, зокрема, при його створенні шляхом терористичного акту, є обов'язковим при доведенні наявності ситуаційної ознаки терористичного акту. Це вкрай потрібно для кваліфікації вчиненого особою злочинного діяння як терористичного акту і його відмежування від незлочинного, якщо були встановлені обставини, що виключають його злочинність, наприклад, в умовах крайньої необхідності. Недопущення конфліктів інтересів або їх своєчасне розв'язання – необхідна умова в боротьбі з терористичними проявами в сучасному світі.

Розділ 3 «Об'єктивні ознаки терористичного акту» налічує два підрозділи й висновки.

У підрозділі 3.1 «Об'єкт терористичного акту та його види» наведено додаткові аргументи на користь позиції щодо визнання об'єктом злочину суспільні відносини, поставлені під охорону кримінального закону, з їх триступеневою класифікацією «за вертикаллю» (загальний, родовий, безпосередній об'єкти з виділенням за необхідності в межах родового об'єкта видового об'єкта), а також з їх класифікацією «за горизонталлю».

Обґрунтовується, що родовим об'єктом терористичного акту є суспільні відносини, що забезпечують громадську (загальну) безпеку як складника національної безпеки України; видовим – суспільні відносини, що забезпечують державний і суспільний лад, тобто конституційний лад України в частині громадської (загальної) безпеки.

Установлено особливості основного безпосереднього об'єкта досліджуваного злочину: це суспільні відносини, що забезпечують основи державного і суспільного ладу України в частині громадської (загальної) безпеки; додатковим безпосереднім об'єктом терористичного акту можуть бути: (а) відносини власності або інші економічні відносини; екологічні відносини; здоров'я людини; життя людини (як матеріальні відносини); (б) авторитет органів державної влади, місцевого самоврядування, громадських об'єднань тощо (як нематеріальні відносини); (в) нормальна діяльність органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян; особисті і майнові права громадян тощо (як матеріально-нематеріальні відносини).

З'ясовано елементи структури охоронюваних суспільних відносин і, так би мовити, механізм заподіяння їм шкоди.

У підрозділі 3.2 «Об'єктивна сторона терористичного акту» підтверджено, що терористичний акт (ч. 1 ст. 258 КК) характеризується чотирма формами об'єктивної сторони цього злочину, які класифіковано за такими критеріями, як наслідок, спосіб і засіб учинення цього злочину. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони розглядуваного злочину визнано: (а) діяння у формі дії (чинна редакція частин 1–3 ст. 258 КК) і так звана змішана бездіяльність, що відповідає висновкам проведеного дослідження; (б) наслідки (різновиди реальних тяжких наслідків або загроза їх настання); (в) причинний зв'язок між діянням і наслідками; (г) загальнонебезпечний спосіб вчинення цього злочину; (д) за певних формах засіб вчинення злочину – зброя або вибухові речовини, вибухові пристрої.

Дисертант визнав терористичний акт як делікт активної небезпеки з наявним наслідком (альтернативним) у виді створеної небезпеки для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. У цьому випадку йдеться про реальну небезпеку з максимальною вірогідністю її реалізації, тобто неминучістю настання таких наслідків, які не настали тільки внаслідок випадкових причин.

Погроза вчинити терористичний акт становить собою самостійний злочин. Це інформаційна або інформаційно-фізична дія, яка може бути вчинена будь-яким способом – усно, письмово, з використанням інтернет-мережі тощо. Така погроза має бути реальною з високою вірогідністю її реалізації в дійсності.

Розділ 4 «Терористичний акт: суб'єктивні ознаки злочину» складається з двох підрозділів і висновків.

У підрозділі 4.1 «Суб'єкт терористичного акту» аргументовано, що суб'єкт досліджуваного злочину характеризується трьома обов'язковими ознаками: це особа фізична, осудна, яка досягла чотирнадцяти років до вчинення терористичного акту (частини 1–3 ст. 258 КК).

Обґрунтовано, що формула осудності суб'єкта терористичного акту включає в себе юридичний критерій, як сукупність інтелектуального й вольового критеріїв. Емоційна ознака може бути тільки додатковою рисою осудності особи.

Сформульовано висновок, що неповнолітня особа, яка вчиняє терористичний акт, у випадку відставання її психічного розвитку не може визнаватись осудною особою, тому що вона не здатна критично ставитися (оцінювати) свої дії і свідомо керувати ними. Така особа не є неосудною – адже бракує медичний критерій неосудності, проте вона не може визнаватись й осудною внаслідок відставання у психічному розвитку, не пов'язаному із психічним захворюванням, яке служить показником її неосудності за медичним критерієм.

З огляду на результати проведеного дослідження, в тому числі й на аналіз думки 200 респондентів, вважається доцільним: (а) передбачення в ч. 2 ст. 258 КК обставиною, що обтяжує кримінальну відповідальність за терористичний акт, вчинення такого діяння службовою особою з використанням службового становища; (б) підвищення віку кримінальної відповідальності за досліджуваний злочин до шістнадцяти років, оскільки особа у віці чотирнадцяти років не здатна усвідомлювати всієї складності вчинюваного нею діяння як терористичного акту, тому пропонуємо виключити з ч. 2 ст. 22 КК слова «терористичний акт (ст. 258 КК)» (з чим погодилися 182 респонденти).

Наводяться пропозиції з удосконалення ст. 258 КК щодо ознак об'єктивної сторони терористичного акту й погрози його вчинення.

У підрозділі 4.2 «Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого статтею 258 Кримінального кодексу України» знайшла підтвердження позиція науковців, що суб'єктивна сторона терористичного акту характеризується такими обов'язковими ознаками, як вина у формі прямого умислу, а також різновиди мети, які переважно некоректно визначені в ч. 1 ст. 258 КК України.

Зазначається, що прямий умисел характеризує психічне ставлення особи до вчинюваного нею діяння (дії – згідно з чинною редакцією ч. 1 ст. 258 КК і дії та/або «змішана» бездіяльність, як це пропонується дисертантом). Обґрунтовано, що інтелектуальна ознака прямого умислу при вчиненні такого діяння віддзеркалює також усвідомлення обраного особою способу, який забезпечує: (а) загальнонебезпечність вчинюваних дій («змішаної» бездіяльності як перспективи удосконалення КК), що викликають страх, жах і в цілому створюють стан загрози ураження охоронюваного об'єкта злочину (при створенні загрози настання тяжких наслідків або при погрозі вчинення таких дій) або його безпосереднє ураження (при вчиненні реального не інформаційного або не інформаційно-фізичного діяння); (б) передбачення проміжного результату – впливу на суспільство або окрему його соціальну групу таким чином, щоб залякати їх, а далі отримання кінцевого результату відповідно до поставленої мети.

Визначено, що терористичному акту як сучасному соціальному явищу притаманні такі різновиди мети: (а) дестабілізація діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування і громадських об'єднань; (б) примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, а також юридичних осіб або окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від їх вчинення. Це відповідає міжнародним документам.

Доведено, що залякування населення або окремої його соціальної групи є не тільки проміжною метою вчинення діяння як терористичного акту, а визначальною об'єктивною властивістю цього діяння, способом досягнення бажаної для терориста мети.

Сформульовані пропозиції щодо удосконалення ст. 258 КК щодо ознак суб'єктивної сторони терористичного акту та погрози вчинення цього злочину.

Розділ 5 «Кваліфікація терористичного акту» охоплює два підрозділи та висновки.

У підрозділі 5.1 *«Кваліфікація терористичного акту за об'єктивними й суб'єктивними ознаками»* зазначено, що помилковість судових рішень у частині кваліфікації вчинених особами діянь як терористичного акту пов'язана в першу чергу з недосконалістю редакції ст. 258 КК України. Стверджується, що при кваліфікації терористичного акту за об'єктивними й суб'єктивними ознаками важливе значення має точність установлення моменту, з якого теракт є закінченим злочином. Таким моментом є: (а) стан небезпеки настання тяжких наслідків, які з високою вірогідністю мають настати за звичайним розвитком подій (ч. 1 ст. 258 КК), (б) настання реальних наслідків у виді значної майнової шкоди або інших тяжких наслідків чи загибелі людини (частини 2 і 3 ст. 258 КК).

Детально обґрунтовується, що погроза вчинення дій, які створюють небезпеку настання тяжких наслідків, є формою об'єктивної сторони погрози вчинення терористичного акту. Така погроза має бути: (а) не тільки конкретною (реальною), а й (б) загальнонебезпечною з високою вірогідністю її реалізації за звичайних умов, (в) здатною вплинути на свідомість населення або окремої

соціальної групи, викликати страх, жах, і тим самим вплинути на певних адресатів для виконання ними певних дій або утримання від їх учинення; (г) зрозумілою для її адресата (д) доведенням цих вимог, як правило, публічним шляхом.

У підрозділі 5.2 «Розмежування терористичного акту та інших злочинів зі схожими ознаками» окреслено критерії: розмежування терористичного акту, вчиненого за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 258 КК), й участі у злочинній організації (ч. 1 ст. 255 КК), а також участі у терористичній групі (терористичній організації) (ст. 258³ КК України).

Названо критерії, за якими терористичний акт, вчинений за попередньою змовою групою осіб, розмежується зі злочинами, передбаченими ст. 260 КК України, зокрема: (а) наявність або відсутність безпосереднього додаткового об'єкта злочину та його види (при вчиненні терористичного акту за попередньою змовою групою осіб безпосереднім додатковим обов'язковим об'єктом є життя чи здоров'я особи, власність, довкілля тощо; при вчиненні злочинів, передбачених ст. 260 КК, додатковий об'єкт життя чи здоров'я особи або власність, довкілля тощо є тільки при кваліфікованому злочині, передбаченого ч. 5 ст. 260 КК; (б) наявність або відсутність певної форми злочинного об'єднання (проста форма – при вчиненні терористичного акту за попередньою змовою групою осіб і складна – при вчиненні злочину, передбаченого ст. 260 КК, – це воєнізоване або збройне формування).

Констатовано подвійність у підході Пленуму Верховного Суду України щодо кваліфікації злочинів, вчинених учасниками злочинних об'єднань у їх складі.

ВИСНОВКИ

У дисертації вирішено наукове завдання, яке полягає у з'ясуванні сутності терористичного акту як історичного й сучасного явища, як кримінально-правового поняття з установленням визначальних ознак цього злочину й розв'язанням актуальних проблем його кваліфікації, а також у формулюванні науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення КК України і практики його застосування. Основні результати дослідження викладені в нижчезазначених положеннях і висновках.

1. Еволюція українського кримінального законодавства про терористичні акти залежно від ставлення законодавця до визнання їх злочинами й конкретизації мети останніх характеризується: (а) віднесенням терористичного акту до злочинів виключно з політичною метою в різних її різновидах (1922 – 1992 рр.); (б) декриміналізацією цього злочину (1992 – 2001 рр.); (в) введенням кримінальної відповідальності за терористичний акт у КК 2001 з відмовою від визнання політичної мети як єдиної при вчиненні цього злочину у ст. 258 КК і з приєднанням нових альтернативних видів такої мети, як порушення громадської безпеки, залякування населення, провокація воєнного конфлікту.

2. Міжнародні організації досі не навели точного визначення понять «тероризм» і «терористичний акт», що значно ускладнює виконання країнами, які підписують міжнародні акти. взятих на себе зобов'язань щодо боротьби з терористичними актами і знижує ефективність заходів міжнародної спільноти й конкретних держав у цій площині. Разом із цим результатом аналізу змісту Резолюції III Міжнародної конференції з питань уніфікації кримінального законодавства (м. Брюссель, 1930 р.), прийнятої комісією цієї конференції, є виокремлення низки ознак терористичного акту, про які йдеться у статтях 1–4 Резолюції: (а) таким злочином визнається діяння і комісія конференції не обмежує його виключно дією; (б) це діяння здатне створити загальну небезпеку або ж її створює; (в) у процесі терористичного акту можуть застосовуватися засоби, які саме і створюють таку небезпеку.

3. Важливими міжнародно-правовими актами для законодавчого визначення ознак терористичного акту є: (а) Рамкове рішення Ради ЄС по боротьбі з тероризмом (від 13 червня 2002 р.), де наводиться мінімальний перелік цілей терористичних діянь, до яких, зокрема, віднесено: серйозне залякування населення, незаконне примушування уряду або міжнародної організації здійснити будь-які дії або утриматися від їх учинення, серйозна дестабілізація або знищення основних структур держави або міжнародної організації, а також (б) рекомендація Консультативна рада європейських суддів, передбачена в Резюме Рекомендацій цієї інституції, відповідно до якої держави повинні забезпечувати, щоб склади цих правопорушень (актів тероризму, терористичних актів) були чітко та точно визначені в національному законодавстві.

4. Для подальшого вдосконалення українського кримінального законодавства можуть бути: (а) іспанський досвід щодо цілей терористичних актів та їх різновидів; (б) французький досвід боротьби з терористичними актами щодо їх мети й у цілому дефініції поняття «терористичний акт» та його відмежування від акту тероризму; (в) визначення загального поняття «акт тероризму».

5. Визначальною властивістю не лише тероризму, а й терористичного акту, є терор. При цьому поняття «тероризм» є родовим щодо терористичного акту, а родовими ознаками останнього є: (а) поведінкова, яка віддзеркалює загальнонебезпечний і публічний характер поведінки відповідного суб'єкта, а також потенційну здатність останньої досягти бажаного для терориста результату; (б) цільова, що відображає бажаний для цього суб'єкта результат – посіяти страх серед людей і в цілому в суспільстві й у такий спосіб вплинути на них, щоб отримати інший бажаний результат, зокрема, прийняти певні рішення або відмовитись від їх прийняття; (в) ситуаційна, що становить певну ситуацію, яка характеризує наявність конфлікту або його створення в певний час, у конкретній обстановці, у відповідному місці та/ або за допомогою певних засобів; (г) суб'єктна, що характеризує особу, яка вчиняє такий злочин. Видові ознаки терористичного акту відбивають визначальні властивості, притаманні цьому злочину і не характерні іншим терористичним злочинам.

6. Родовим об'єктом терористичного акту виступають суспільні відносини, що забезпечують громадську (загальну) безпеку як складника національної безпеки України. Видовий об'єкт терористичного акту – це суспільні відносини, що забезпечують державний і суспільний лад, тобто конституційний лад України. Цей об'єкт поставлено під охорону статей 255 – 258, 258¹ – 258⁵, 259, 260 КК України. Основним безпосереднім об'єктом досліджуваного злочину, охоронюваного ст. 258 КК України, є суспільні відносини, що забезпечують основи державного й суспільного ладу України в частині громадської (загальної) безпеки. Додатковими безпосередніми альтернативними об'єктами терористичного акту визнано: (а) відносини власності або інші економічні відносини; екологічні відносини; здоров'я й життя людини (як матеріальні відносини); (б) авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування, громадських об'єднань тощо (як нематеріальні відносини); (в) нормальна діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян; особисті й майнові права громадян тощо (як матеріально-нематеріальні відносини).

7. Терористичний акт (ч. 1 ст. 258 чинного КК) характеризується чотирма формами об'єктивної сторони цього злочину, які класифіковано за такими критеріями, як наслідок, спосіб і засіб вчинення цього злочину. Погроза застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків становить собою об'єктивну сторону погрози вчинення терористичного акту як самостійного злочину.

Обмеження терористичного акту в частинах 1 – 3 ст. 258 КК тільки активною поведінкою суб'єкта злочину не відповідає властивостям теракту як сучасного соціального явища, що може бути вчинено як шляхом дії, так і «змішаної» бездіяльності. Обов'язковими ознаками об'єктивної сторони терористичного акту також є наслідок і причинний зв'язок між діянням й наслідком та спосіб вчинення цього злочину, який виступає «забезпечувальним» для настання зазначеного наслідку. При відповідних формах об'єктивної сторони теракту обов'язковою ознакою вважаються такі засоби вчинення злочину, як зброя, вибухові речовини, можливо, вибухові речовини й вибухові пристрої. З огляду на це терористичний акт вважається предметним злочином.

8. Терористичний акт, вчинений за попередньою змовою групою осіб, додатково до обов'язкових ознак об'єктивної сторони цього злочину характеризується також такими об'єктивними ознаками: (а) його співучасники до початку виконання об'єктивної сторони терористичного акту домовилися про спільне скоєння саме цього злочину; (б) така домовленість означає наявність готування до вчинення терористичного акту у виді створення умов для його скоєння, що підтверджує підвищену суспільну небезпечність розглядуваного злочину; (в) має місце інформованість усіх учасників про спільність вчинення терористичного акту загальними зусиллями; (г) спільність скоєння цього злочину з розподілом ролей або у співвиконавстві.

9. Суб'єкт терористичного акту характеризується трьома обов'язковими ознаками: це особа фізична, осудна і яка досягла чотирнадцяти років до моменту вчинення такого злочину. У ст. 258 КК України передбачено кримінальну відповідальність загального суб'єкта злочину зі зниженим віком кримінальної відповідальності. Таке рішення законодавця (щодо зниженого віку кримінальної відповідальності за терористичний акт) вважаємо науково необґрунтованим. Неповнолітня особа, яка вчиняє терористичний акт, у випадку відставання її психічного розвитку не може визнаватись осудною особою, тому що вона не здатна критично ставитись (оцінювати) свої дії і свідомо керувати ними. Така особа не є неосудною (немає медичного критерію неосудності), проте вона не може визнаватись й осудною внаслідок відставання психічного розвитку, не пов'язаного із психічним захворюванням.

10. Установлено некоректність фіксації в ч. 1 ст. 258 КК суб'єктивної сторони терористичного акту в частині її мети. З урахуванням рекомендацій міжнародних інституцій і з огляду на властивості терористичного акту як сучасного явища альтернативними цілями вчинення терористичного акту визнано: (а) дестабілізацію діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування і громадських об'єднань; (б) примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, а також юридичних осіб або окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від їх учинення. Залякування населення або окремої його соціальної групи є не тільки проміжною ціллю вчинення терористичного акту, а й визначальною об'єктивною властивістю діяння, способом досягнення бажаної для терориста мети. У цьому висновку віддзеркалюються підвищений ступінь суспільної небезпечності терористичного акту, загальна небезпечність вчинюваного діяння та його спрямованість: шляхом залякування населення або певної соціальної групи дестабілізувати діяльність державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування і громадських об'єднань або примусити органи державної влади чи органи місцевого самоврядування, їх службових осіб, а також юридичних осіб або окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від цього.

11. Сформульовано рекомендації щодо кваліфікації терористичного акту, зокрема, з визначенням, що моментом, з якого теракт визнається закінченим злочином, слід вважати створений стан небезпеки настання тяжких наслідків, які з високою вірогідністю мають настати за звичайним розвитком подій (ч. 1 ст. 258 КК), а також настання реальних наслідків у виді значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків або загибелі людини (частини 2 і 3 цієї статті). При кваліфікації вчиненого як замах на терористичний акт треба мати на увазі, що цей злочин скоюється виключно з прямим умислом і що вчинювані особою дії повинні бути спрямовані безпосередньо на скоєння зазначеного злочину, тобто інша поведінка суб'єкта терористичного акту неможлива. При цьому вчинене кваліфікується як готування до терористичного акту, якщо доведено, що

об'єктивна сторона цього злочину ще не почалася виконуватись, а лише створюються умови для скоєння такого злочину.

12. Сформульовано авторське визначення поняття «терористичний акт», доведено доцільності його фіксації у ст. 258 КК України. З урахуванням результатів дослідження запропоновано: (а) внесення змін до ч. 2 ст. 22 в частині щодо виключення ст. 258 КК; (б) нова редакція ст. 258 КК України в частині її назви й редакції абз. 1 частин 1–3, а також її нової примітки:

– назву статті викласти в редакції: «Терористичний акт або погроза його вчинення»;

– абз. 1 ч. 1 викласти як: «Застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу або іншого загальнонебезпечного діяння, спрямованого на залякування населення або окремої соціальної групи, що створило небезпеку для життя або здоров'я людей, заподіяння майнової шкоди у значному розмірі чи настання інших наслідків, учинене з метою дестабілізації діяльності державних органів, установ, підприємств, організацій, органів місцевого самоврядування чи громадських об'єднань або примушування органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, їх службових осіб, юридичних осіб чи окремих соціальних груп, які не є юридичними особами, до вчинення певних дій або відмови від їх учинення (терористичний акт) або погроза вчинення такого діяння,»;

– в абз 1 ч. 2 замість слів «Ті саме дії,...» записати: «Те саме діяння,...»; після слів «або якщо вони» додати: «заподіяли майнову шкоду у значному розмірі», а після слів «інших тяжких наслідків» записати: «, або вчинене службовою особою з використанням службового становища»;

– в абз 1 ч. 3 замість слів «Дії, передбачені ...» записати: «Діяння, передбачене»;

– після ч. 6 с. 258 КК розмістити примітку в такий редакції: «Примітка. Майнова шкода визнається у значному розмірі, якщо вона у сто й більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян»;

(в) у Законі України «Про боротьбу з тероризмом» записати: «тероризм – це терористичні злочини, вказані у статтях 258, 258¹–258⁵ КК України».

СПИСОК ПРАЦЬ, ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, які відображають основні наукові результати дисертації:

1. Попович О. С. Суб'єктивна сторона складу терористичного злочину: проблеми кваліфікації цього злочину. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право.* 2018. Вип. 51. Т. 2. С. 84–87.

2. Попович О. Чи є терористичний акт конвенційним злочином? *National law journal: theory and practice. L.L.C.* 2018. № 4–1 (32). Р. 127–130.

3. Попович О. С. Терористичний акт в історії кримінального законодавства України ХХ століття. *Право і суспільство.* 2018. Вип. 4. С. 229–233.

4. Попович О. С. Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 1 ст. 258 Кримінального кодексу України: проблеми визначення. *Юридичний науковий*

електронний журнал. Електрон. наук. фах. вид. 2018. № 4. С. 144–147. URL : http://www.lsej.org.ua/4_2018/40.pdf.

5. Попович О. Терористичний акт у законодавстві України та зарубіжних країн (порівняльно-правовий підхід). *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 181–185.

Наукові праці, які засвідчують апробацію результатів дисертації:

6. Попович О. Поняття «тероризування». *Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України* : матеріали II міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15 груд. 2017 р.). Київ : Націон. акад. прокуратури України, 2018. С. 68–70.

7. Попович О. С. Зарубіжний досвід боротьби з терористичними актами. *Актуальні проблеми кримінально-правової охорони громадської безпеки* : матеріали «круглого столу» (м. Харків, 18 трав. 2018 р.). Харків : Юрайт, 2018. С. 196–200.

8. Попович О. С. Родовий об'єкт злочину, передбаченого ст. 258 КК України. *Національні і міжнародні стандарти сучасного державотворення: тенденції та перспективи розвитку* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3–4 серп. 2018 р.). Харків : Схід.-укр. наук. юрид. організація, 2018. С. 97–99.

9. Попович О. С. Терор, тероризм і терористичний акт: проблеми встановлення взаємозв'язку. *Сучасні погляди на актуальні питання правових наук* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. у 3-х ч. (м. Запоріжжя, 23–24 листоп. 2018 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громад. організація «Істина», 2018. Ч. 3. С. 68–71.

АНОТАЦІЯ

Попович О. С. Терористичний акт: поняття, склад злочину, кваліфікація. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально-виконавче право». – Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Міністерство освіти і науки України. – Харків, 2019.

Дисертація є першим системним й комплексним кримінально-правовим дослідженням, присвяченим встановленню змісту поняття «терористичний акт», його обов'язковим ознакам та актуальним проблемам кваліфікації цього злочину, здійсненим на підставі КК України 2001 р. Комплексність цього пізнавального процесу характеризується насамперед вивченням та аналізом зазначеного поняття, його обов'язкових ознак у площині міжнародного права, зарубіжного й українського кримінального законодавства. Законодавство України про терористичні акти розглядається в історичному, сучасному й перспективному ракурсах.

На підґрунті отриманих здобутків дисертаційного дослідження обґрунтовано доцільність удосконалення кримінального законодавства України щодо ч. 2 ст. 22 КК, а також назви ст. 258 КК, диспозиції її частин 1–3, з

доповненням цієї статті новою приміткою. Сформульована також авторська дефініція поняття «тероризм» з обґрунтуванням її закріплення в Законі України «Про боротьбу з тероризмом».

Ключові слова: злочин, національна безпека, громадська безпека, тероризм, терор, залякування населення, терористичний акт, ознаки терористичного акту, погроза вчинення терористичного акту, кваліфікація терористичного акту, розмежування злочинів.

АННОТАЦІЯ

Попович О. С. Терористический акт: понятие, состав преступления, квалификация. – *Квалификационная научная работа на правах рукописи.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.08 «Уголовное право и криминология; уголовно-исполнительное право». – Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого, Министерство образования и науки Украины. – Харьков, 2019.

Диссертация является первым системным и комплексным уголовно-правовым исследованием, посвященным понятию террористического акта, его обязательным признакам и актуальным проблемам квалификации этого преступления, совершенным на основании УК Украины 2001 года. Комплексность этого познавательного процесса характеризуется прежде всего изучением и анализом понятия «террористический акт», его обязательных признаков в плоскости международного права, зарубежного и украинского уголовного законодательства. Законодательство Украины о террористических актах рассматривается в историческом, современном и перспективном ракурсах.

При исследовании истории развития уголовного законодательства о террористических актах установлено, что в зависимости от отношения законодателя к признанию их преступлениями и конкретизации их цели такой процесс характеризуется: (а) признанием террористического акта преступлением исключительно в политических целях в различных ее разновидностях (1922 – 1992 гг.); (б) декриминализацией этого преступления (1992 – 2001 гг.) (в) с введением уголовной ответственности за террористический акт в УК 2001 с отказом от признания политической цели как единственной при совершении этого преступления в ст. 258 Кодекса.

Подтверждена важность для законодательного определения признаков террористического акта ряда международных документов по этим вопросам, в частности, Рамочного решения Совета ЕС по борьбе с терроризмом от 13 июня 2002 г., где приведен минимальный перечень целей террористических актов.

В диссертации определен родовой объект террористического акта как общественные отношения, обеспечивающие общественную (общую) безопасность, которая рассматривается как составная часть национальной безопасности Украины. Видовым объектом террористического акта признаны

общественные отношения, обеспечивающие государственный и общественный строй, то есть конституционный строй Украины. При этом под основным непосредственным объектом преступления, охраняемым ст. 258 УК Украины, имеются в виду общественные отношения, обеспечивающие основы государственного и общественного строя Украины (как социального, демократического, правового государства с гражданским обществом) в части общественной (общей) безопасности. Также конкретизируется дополнительный непосредственный объект исследуемого преступления.

Определены обязательные признаки объективной и субъективной сторон террористического акта как современного социального явления, что позволило установить некорректность законодательных признаков этого преступления, указанных в ст. 258 УК Украины.

Названы актуальные проблемы квалификации террористического акта.

На основании полученных результатов исследования обосновывается необходимость совершенствования уголовного законодательства Украины и предложена редакция соответствующих его норм.

Ключевые слова: преступление, национальная безопасность, общественная безопасность, терроризм, террор, запугивание населения, террористический акт, признаки террористического акта, угроза совершения террористического акта, квалификация террористического акта, разграничение преступлений.

SUMMARY

Popovych O. S. Terrorist act: the concept, component elements of a crime, qualification. – Qualifying scientific work printed as the manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Law in specialty 12.00.08 «Criminal Law and Criminology; Criminal-Executive Law». – Yaroslav Mudryi National Law University, Ministry of Education and Science of Ukraine, – Kharkiv, 2019.

The thesis is the first systematic and comprehensive criminal research devoted to the terrorist act concept, features and actual problems of this crime qualification, carried out on the basis of the Criminal Code of Ukraine of the year 2001. The complexity of this cognitive process is characterized, first of all, by the study and analysis of the «terrorist act» concept and its features in the international law, foreign and Ukrainian criminal law. The legislation of Ukraine on terrorist acts has been considered in the historical, modern and perspective aspects.

On the basis of the obtained achievements, the thesis study substantiates expediency of improvement of the criminal legislation of Ukraine concerning part 2 Art. 22 of the Criminal Code, as well as the title of Art. 258 of the Criminal Code, the disposition of its parts 1–3, by supplementing this article with a new note. The author's definition of «terrorism» concept has been also formulated, with the justification of its entering to the Law of Ukraine «On combatting terrorism».

Key words: crime, national security, public security, terrorism, terror, population intimidation, terrorist act, signs of a terrorist act, threat of committing a terrorist act, qualification of a terrorist act, distinction between the crimes.

Відповідальний за випуск
кандидат юридичних наук, доцент
Євдокімова О. В.

Підписано до друку 25.02.2019 р. Формат 60x90/16.
Папір офсетний. Віддруковано на ризографі.
Ум. друк. аркушів 0,9.
Наклад 100 прим. Зам. № 287

Друкарня
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого
61024, Харків, вул. Пушкінська, 77